

РОЗВИТОК В УЧНІВ ОСНОВ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

організоване навчання вчителем на уроці стає зразком організації самостійної роботи учня вдома. У процесі засвоєння навчальної діяльності відбувається процес інтеріоризації: зовнішній контроль і оцінка вчителя переходить у внутрішній план дій учня і стає його самоконтролем і самооцінкою.

1. Ботвинников А.Д., Ломов Б.Ф. *Научные основы формирования графических знаний, умений и навыков школьников.* – М.: Педагогика, 1979. – 256 с.

2. Выготский Л.С. *Психология развития человека.* – М.: Изд-во Смысл; Изд-во Эксмо, 2004. – 1136 с.

3. Преображенская Н.Г. *Сечения и разрезы на уроках черчения в школе.* – М.: Просвещение, 1986.

4. *Програми для загальноосвітніх закладів. Креслення. 8 – 11 класи.* “Шкільний світ”. Київ, 2001.

5. Савчин М.В., Василенко Л.П. *Вікова психологія: Навчальний посібник.* – К.: Академвидав, 2005. – 360 с.

6. Сидоренко В.К. *Креслення. 8 – 9 клас. Підручник для учнів загальноосвітніх навчально-виховних закладів.* Київ. “Школяр” 2004. – 239 с.

7. Холодная М.А. *Интеллектуальное воспитание личности в условиях современного школьного образования // Психология XXI века /Под ред. В.Н. Дружинника.* – М.: ПЕР СЭ, 2003. – 863 с. – С. 846 – 859.

8. Якиманская И.С. *Требования к учебным программам, ориентированным на личностное развитие школьников // Вопросы психологии.* – 1994. – №2. – С. 64 – 77.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2009

УДК 37.046.16

Любов Гончаренко, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії і методики викладання гуманітарних дисциплін
Південноукраїнського регіонального інституту
посліпдипломної освіти педагогічних кадрів,
м. Херсон

РОЗВИТОК В УЧНІВ ОСНОВ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті обґрунтовано необхідність розвитку основ міжкультурної комунікації в учнів, які проживають в умовах полікультурного соціуму, подано відомості про її види та типи, окреслено необхідність подолання комунікативних бар'єрів.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, комунікативні бар'єри, культура.

Постановка проблеми. Сьогодні, коли стрімко зростають економічні зв'язки, розширюється глобальна мережа передачі та отримання інформації, відбувається обмін культурними цінностями, виникає необхідність у пошуках конструктивних шляхів взаємодії між людьми. Одним із них є комунікація, яка дозволяє обмінюватися думками, відомостями, ідеями тощо, та передавати зміст від однієї свідомості до іншої за допомогою знакових систем.

Сучасна полікультурна ситуація підштовхує людину до набуття здатності комунікувати у великому міжкультурному просторі. У зв'язку з цим, одним із пріоритетних завдань системи освіти України є формування особистості, яка вільно орієнтується в полікультурному світі, розуміє його цінності та смисли, здатна до

взаємодії з представниками різних культур як в межах своєї держави, так й інших країн. Педагогічна робота у цьому напрямку створює основи для підготовки школярів до умов життя, що швидко змінюються, залучення їх до розуміння культурних досягнень людства, до побудови стосунків на принципах толерантності.

Оскільки міжкультурність є реальністю нашого життя і являє собою стосунки, що базуються на постійній взаємодії й співпраці між різними соціальними й культурними групами, визначається культурним обміном й пізнанням один одного в контексті турботи про збереження специфіки кожної місцевої спільноти, то проблема розвитку в учнів у загальноосвітніх навчальних закладах основ міжкультурної комунікації є надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень. Міжкультурна

комунікація формується в 50-ті роки XX століття як сфера знань, котра намагається пізнати вплив культури на комунікацію. Так, Е. Холл у своїх працях пише про взаємозв'язок комунікації й культури. На сучасному етапі вітчизняні та зарубіжні вчені значну увагу приділяють: теорії міжкультурної комунікації (В. Гудикунст, Ф. Клакхон, Т. Накаяма, А. Садохін, В. Сафонова, Г. Хофстед, Ф. Штротбек); діловій міжкультурній комунікації (П. Адлер, Д. Льюїс, А. Панфілова); досліджують проблеми міжкультурного спілкування (В. Заслуженюк, С. Кучеряну, В. Мірошніченко, Є. Денгуб, В. Присакар, Т. Рюлькер, А. Садохін); еволюцію теорії міжкультурного спілкування (С. Ніето); діалог культур (В. Біблер). Також існує низка досліджень, котрі присвячені розвитку міжкультурної комунікації за допомогою іноземної мови (Є. Пасов, В. Сафонова, І. Халєєва, Е. Холл). Незважаючи на те, що проблему міжкультурної комунікації досліджувала й досліджує низка вчених, питання розвитку в учнів основ міжкультурної комунікації потребує детальнішого розгляду.

Мета статті – обґрунтувати важливість розвитку основ міжкультурної комунікації в учнів, які проживають в умовах полікультурного соціуму.

Виклад основного матеріалу. Культурне розмаїття українського суспільства спонукає кожного індивіда до конструктивної взаємодії, до формування в собі позитивного ставлення до представників інших народностей, до розвитку знань про культури, що його оточують.

В умовах полікультурної реальності відбуваються контакти людей, котрі належать до різних лінгвокультурних груп, ці контакти можуть бути як позитивними, так і, на жаль, негативними. Тому в загальноосвітніх навчальних закладах має проводитися робота з розвитку в учнів основ міжкультурної комунікації, що дасть можливість дитині будувати стосунки з представниками інших соціокультурних груп, враховуючи позитивний досвід, набутий в школі.

У сучасному світі теорія та практика міжкультурної комунікації є однією з галузей досліджень, яка швидко розвивається та має величезний попит. Це зумовлено процесами глобалізації, які спонукають до розвитку сучасних технологій та засобів комунікації, впливають на інтенсивність міжкультурної комунікації, яка стикається, з одного боку, з проблемами створення єдиного поля міжкультурного спілкування та цілісної культури людства, з другого – пов'язана із проблемами мультикультуралізму.

Міжкультурна комунікація почала інтенсивно розвиватися в 50-ті роки XX століття як сфера знань, котра намагається пізнати вплив культури на комунікацію. У цей час Е. Холл дає загальний аналіз взаємозв'язку комунікації й культури, при цьому, на його думку, відбувається:

а) перехід від однокультурного до бікультурного співставлення;

б) поняття культури з макрорівня може переходити до мікрорівня;

в) визначено зв'язок культури з комунікативним процесом;

г) встановлена роль культури у впливі на людську поведінку [2].

На сучасному етапі існує багато підходів щодо визначення поняття “міжкультурна комунікація”, зокрема, міжкультурна комунікація – сфера, що вивчає взаємодію індивідів з різними зразками історично похідної поведінки; – такий вид комунікації при якому той, хто відправляє й той, хто отримує, належать до різних культур тощо [2]. Існують визначення даного поняття й у різних теоріях, зокрема в теорії рівневої перспективи культурної толерантності міжкультурною комунікацією є різні шляхи знання, котрі постійно пересікаються, змішуються; в інтегративній теорії кроскультурної адаптації ключовим постулатом є: індивіди здатні до розвитку й адаптації, адаптація відбувається через комунікацію, адаптація – складний і динамічний процес [2].

На думку І. Плужник, міжкультурна комунікація – здатність взаємодіяти з людьми іншої культури на основі врахування їх цінностей, норм, уявлень й можливість вибирати комунікативно цілісні способи вербальної й невербальної поведінки на макро- і мікрорівнях [3]. Отже, наведені визначення дають можливість зазначити, що міжкультурна комунікація – взаємодія представників різних культур, в межах якої відбувається взаємовплив, взаєморозуміння та усвідомлення відмінностей ціннісних орієнтацій партнера.

Сформовані навички міжкультурної комунікації суттєво впливають на розвиток полікультурної свідомості учня, адже вона спонукає до розуміння цінностей, норм, уявлень, способу життя представників інших культур, дає можливість через взаємодію збагнути культурний контекст певного народу. Тому кожен педагог, будуючи в умовах полікультурного простору навчальний процес, має спиратися на теорію міжкультурної комунікації, що дозволить виділити у змісті навчальних дисциплін такі блоки, котрі б відображали: національно-специфічні особливості засвоєння мовних та культурних систем й містили

інформацію про норми поведінки, що прийняті в тій чи іншій культурі; традиції, звичаї й обряди; традиційно-побутову культуру; інформацію про національну картину світу, котра відображає специфіку сприйняття навколишньої дійсності, особливості менталітету. Такими дисциплінами в першу чергу мають стати гуманітарні, котрі дають можливість поєднати комунікативний процес з процесом пізнання культурних відмінностей. Відповідно, спеціалістам гуманітарного профілю під час роботи з дітьми варто зважати на: перцептивні дії – відкривати учнів до спілкування, визначати характер переживань й стан школяра на основі вербальних та невербальних ознак; комунікативні дії – правильне, емоційне, образне, стилістично марковане мовлення, доречна міміка, жестикуляція; інтерактивні дії – використання кооперативного стилю спілкування. Разом з тим педагог-гуманітарій має навчити дітей різним комунікативним тактикам, зокрема, умінню вступати в контакт з представниками інших культурних груп і підтримувати його; обмінюватися думками; активно слухати на основі відображення сказаного; демонструвати уважність; перефразовувати сказане, демонструючи розуміння; ідентифікувати емоції іншої людини, створюючи атмосферу довіри; підтримувати увагу до співрозмовника, укріплювати довіру в міжособистісних стосунках; ставити питання відкритого, закритого та дослідницького типів [1]. В процесі такої педагогічної роботи формується вторинна мовна особистість, яка володіє здатністю реалізувати себе в межах діалогу культур.

Комунікація в міжкультурному контексті є особливим видом, бо її учасники належать до різних культур і мають усвідомити культурну різницю один одного. Часто, коли контактують дві людини, які відрізняються способом життя, ціннісними орієнтаціями, поглядами тощо, то процес комунікації ускладнюється такими факторами: комунікативними – мова, контекст, стиль, невербальна поведінка; психологічними – сприйняття, оцінка, атрибуція, стереотипізація, ідентифікація, емпатія, рефлексія; культурними – норми й цінності, базові уявлення, досвід. Тому, працюючи з дітьми у напрямку розвитку основ міжкультурної комунікації, учитель має наголошувати учням на необхідності знання та врахування специфіки ціннісних орієнтацій партнерів по спілкуванню, що забезпечує успіх комунікації.

Важливим фактором у розвитку міжкультурної комунікації школярів є власний

досвід спілкування дитини з представниками тієї чи іншої етнічної групи, що утворився у процесі взаємодії. Він дає можливість їй самій скласти враження про партнера, а не керуватися вже готовим (інколи не досить об'єктивним). Набутий таким чином досвід дозволить учню подолати бар'єри, які часто виникають під час комунікації. Комунікативний бар'єр – психологічна перешкода, що виникає на шляху передавання об'єктивної інформації. Вони бувають різні, до найпоширеніших під час міжкультурних контактів належать: бар'єри нерозуміння – фонетичний, семантичний, стилістичний, логічний тощо; бар'єри соціокультурних відмінностей – соціальні, політичні, релігійні, професійні тощо. Коротко зупинимось на їх суті. Фонетичний – різниця знакових систем передавання повідомлення, наприклад, нерозуміння людьми один одного, бо вони говорять різними мовами. Семантичний, коли люди з різних причин не розуміють змісту сказаного, наприклад, дорослі не завжди розуміють жаргон молоді. Такий бар'єр виникає між представниками різних субкультур. Стилестичний визначається різним стилем подачі інформації, це залежить від роботи лівої чи правої півкулі мозку. Логічний виникає тоді, коли один з комунікаторів не згоден з наведеними доказами іншого. Тобто логічний бар'єр виникає тоді, коли сторони, що взаємодіють, мають різні уявлення про суттєві основи судження. Соціальний, пов'язаний з приналежністю суб'єктів взаємодії до різних соціальних верств суспільства. Політичний виникає при різній ідеології й різних уявленнях про структуру та зміст влади. Релігійні визначаються тим, наскільки толерантною є сама релігія у ставленні до представників іншої віри [3]. Усвідомлення учнями ролі бар'єрів у побудові міжкультурної комунікації важлива, адже це допомагатиме їх долати, а також збагнути, що вони виникають тоді, коли у взаємодію втручаються негативні почуття та емоції. Бар'єри не виникають тоді, коли у ставленні один до одного існує почуття симпатії і про це треба знати дитині.

Працюючи з дітьми у напрямку розвитку в них основ міжкультурної комунікації, педагог має також зважати на види та типи такої комунікації. Так П. Донець виділяє такі типи міжкультурної комунікації: міжкультурна трансференція або міжкультурне запозичення, під час якого одна культура запозичує в іншій певні явища; міжкультурне співіснування, у випадку, коли одна культура живе й діє в умовах іншої культури; міжкультурна діяльність, під час якої носії однієї й іншої культури співпрацюють у процесі здійснення тієї чи іншої діяльності; міжпоколінна

комунікація, коли носій однієї культури взаємодіє з текстом другої культури іншого історичного періоду; міжсубкультурна комунікація, під час якої носій субкультури однієї національної культури спілкується з носіями іншої субкультури в межах тієї самої культури; міжсупракультурна комунікація, коли носій супранаціональної культури (що виділяється приналежністю до того чи іншого супраетносу, конфесії, соціально-економічної системи тощо) спілкується з носіями іншої супранаціональної культури; національно-культурна інвестиція та національно-культурна когніція, процес пізнання й аналізу носієм однієї культури іншої культури з метою виявлення її суттєвих та специфічних рис; досягнення міжкультурного взаєморозуміння, міжкультурне навчання, в процесі якого носії однієї й іншої культури звільняються від взаємних стереотипів та упереджень, мають довіру один до одного тощо; вторинна міжкультурна комунікація – ситуація взаємодії носія однієї культури з текстом (фільмами тощо) про іншу культуру; міжкультурна трансляція, під час якої носій однієї культури модифікує текст іншої культури з метою його використання в своїй культурі; опосередкована (двомовна) міжкультурна комунікація за допомогою перекладача; міжкультурний дискурс, що виникає під час усного спілкування носія однієї культури з носієм іншої культури на їх мові; дистантна (міжмовна) міжкультурна комунікація, під час якої носій однієї культури взаємодіє з письмовим текстом іншої культури на їх мові [1]. Знання про види міжкультурної комунікації допоможуть учителю правильно організувати навчальний процес, який має бути спрямований на набуття досвіду взаємодії дитини в полікультурному суспільстві.

Пріоритетного значення у роботі з дітьми треба надавати й знанням про види комунікації, особливо ці знання важливі для контактів в межах багатокультурного простору. Отже, існує вербальна комунікація. Вона використовує як знакову систему людську мову, природну звукову мову, тобто систему фонетичних знаків, яка містить два принципи: лексичний й синтаксичний. Мовлення є універсальним засобом комунікації, бо під час передавання інформації найменше втрачається смисл повідомлення. А також – невербальна комунікація, яка містить такі основні знакові системи: оптико-кінетичну (жести, міміка, пантоміміка); паралінгвістичну (якість голосу, його діапазон, тональність); екстралінгвістичну (залучання пауз, плачу, сміху, сам темп мовлення тощо); організація простору й часу комунікативного процесу; візуальний контакт.

Зважаючи на види комунікації, педагог має пояснити дітям, що під час спілкування одні й ті ж жести в різних культурах мають різне значення. А також те, що негативно може сприйматися надмірна жестикуляція співрозмовником. Важливими для школярів будуть знання і про те, що організація простору й часу несе смислове навантаження на компонент комунікативної ситуації, наприклад, розташування партнерів обличчям один до одного сприяє виникненню контакту, символізують увагу до того, хто говорить, в той час, коли говорять у спину, може мати певне негативне значення. Те саме й з часом: приходити вчасно може символізувати ввічливість до співрозмовника, а спізнання як неповага. У деяких культурах цьому не надають значення, бо важливішою є сам факт зустрічі. Наприклад, затримка ділової зустрічі в американському суспільстві на 5 хвилин – порушення норм ділової поведінки, в арабських країнах навіть годинна затримка не є порушенням. Щодо візуального контакту, то очі повідомляють співрозмовнику про готовність підтримувати комунікацію або її перервати, підштовхує партнера до діалогу тощо. Наприклад в Західній культурі прямий погляд в очі співрозмовника сприймається як свідчення відкритості намірів, відвертості й прямолінійності. У Східних культурах такий погляд розцінюють як агресивність, грубість, нескромність. Тому учні, що комунікують у межах полікультурного соціуму мають зважати на такі розбіжності в невербальному спілкуванні представників різних етнічних груп. Доречно вчителю зосередити увагу дітей й на тому, що існують розбіжності й у вербальному спілкуванні, наприклад, ми не розуміємо американського гумору, вважаємо його примітивним, так само як і вони наш. Або в Японії не існує слова “ні”, бо японці, коли хочуть відмовити не говорять про це прямо, щоб не образити людину, тому заплутують своє висловлювання і часто промовляють: “Це буде складно зробити” тощо. Українці, росіяни, американці можуть це сприйняти як “приховують правду” і відповідно не продовжувати процес спілкування. Отже, знання про типи та види міжкультурної комунікації допоможуть учням виробити певні навички взаємодії з особами, які мають культурні відмінності.

Висновки. Зважаючи на зазначене вище, робимо висновок про те, що значення розвитку основ міжкультурної комунікації під час взаємодії учнів в умовах полікультурного суспільства важливе, бо дає можливість дитині: пізнати інші культури; подолати бар’єри соціокультурних відмінностей; набутти міжкультурної

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ЗАХВОРЮВАННІ ГЕПАТОБІЛІАРНОЇ СИСТЕМИ НА САНАТОРНО-КУРОРТНОМУ ЕТАПІ

комунікативної компетентності; розвинути навички толерантної поведінки; набуті готовності жити в умовах полікультурного простору. Разом з тим, міжкультурна комунікація суттєво впливає на розвиток полікультурної свідомості учнів, бо спонукає до розуміння цінностей, норм, уявлень, способу життя представників інших культур, дає можливість через взаємодію збагнути культурний контекст певного народу.

Подальші дослідження даної проблеми варто проводити в напрямку підготовки вчителів до міжкультурної комунікації в умовах культурного розмаїття, а також обґрунтування ролі гуманітарних дисциплін у процесі розвитку основ міжкультурної комунікації учнів, студентів, вчителів та пошуку ефективних методик для розвитку в них навичок міжкультурної комунікації.

1. Донец П. Н. *Теория межкультурной коммуникации: специфика культурных*

смыслов и языковых форм: автореферат дис. ... докт. филол. наук / П. Н. Донец. – Волгоград, 2004. – 40 с.

2. Мишиланова С.Л. *Межкультурная парадигма и перспективы межкультурной коммуникации / С.Л. Мишиланова, Т.М. Пермякова // Стереотипность и творчество в тексте. Межвуз. сб. науч. тр. – Пермь, 2005. – С. 340 – 350.*

3. Плужник И.Л. *Формирование межкультурной коммуникативной компетенции студентов гуманитарного профиля в процессе профессиональной подготовки. автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора педагогических наук. 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования / И.Л. Плужник // Ресурс доступный с <http://www.tnlib.ru/resources/abstract/pdf/Pluzhnik.pdf>.*

Стаття надійшла до редакції 04.03.2009

УДК 616.369

Роман Шологон, кандидат педагогічних наук, професор кафедри здоров'я людини
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ЗАХВОРЮВАННІ ГЕПАТОБІЛІАРНОЇ СИСТЕМИ НА САНАТОРНО-КУРОРТНОМУ ЕТАПІ

У статті висвітлюються проведені нами дослідження, які засвідчили про ефективність застосованих диференційованих методик лікувальної гімнастики в комплексній реабілітації хворих з гепатобіліарною системою в залежності від функціонального стану жовчного міхура і жовчовивідних шляхів, що сприяло в цілому підвищенню ефективності реабілітаційних заходів в умовах бальнеологічного курорту.

Ключові слова. Фізична реабілітація, гепатобіліарна система, лікувальна гімнастика, фізичні вправи, санаторно-курортне лікування.

Актуальність проблеми полягає в лікуванні і реабілітації хворих з гепатобіліарною патологією, незважаючи на значні успіхи досягнуті за останні роки.

Серед методів консервативної терапії для відновлення функціонального стану печінки, жовчного міхура і жовчовивідних шляхів показано санаторно-курортне лікування на бальнеологічному курорті Трускавець [1, 5]. Щорічно в умовах курорту проходять лікування біля 15 тисяч хворих на дану патологію. Реабілітація хворих в умовах санаторію переконує нас в тому, що результати

курортної терапії зумовлені не тільки застосуванням основних природних лікувальних факторів, а і засобів фізичної реабілітації [2, 6].

Особливе місце серед засобів фізичної реабілітації відводили лікувальній фізичній культурі, так як рухова активність найважливіша умова формування здорового способу життя, основа правильного проведення лікувально-реабілітаційних заходів [3, 6, 7]. В умовах курорту лікувальна фізична культура застосовується у всіх її формах: ранкова гігієнічна гімнастика, лікувальна гімнастика, самостійні заняття,